

**TALABALARDIŇ MÁDENIYATLARARALIQ BAYLANIS KOMPETENCIYASIN
RAWAJLANDIRIWDA KREATIV MODULLERDIŇ ROLI**

Arzieva Bibi-Sanem Aynazarovna – *pedagogika ilimleri doktori (DSc), docent*

arzievabibisanem@gmail.com

Ajiniyaz atundagi Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

**РОЛЬ КРЕАТИВНЫХ МОДУЛЕЙ В РАЗВИТИИ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ
КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ**

Арзиева Биби-Санем Айназаровна – *доктор педагогических наук (DSc), доцент*

Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза

**THE ROLE OF CREATIVE MODULES IN DEVELOPING STUDENTS' INTERCULTURAL
COMMUNICATION COMPETENCE**

Arzieva Bibi-Sanem Aynazarovna – *Doctor of Pedagogical Sciences, Associate professor*

Nukus state pedagogical institute named after Ajiniyaz

Tayanch soʻzlar: madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi, pragmatik kompetensiya, leksik kompetensiya, pragmalıngvodidaktika, kreativ modullar, noverbal kommunikatsiya, autentik materiallar, ingliz tili shevasi.

Rezyume. Tadqiqotda Qoraqalpoq xalqining verbal (maqol-matallar, urugʻ nomenklaturasi) va noverbal (kinesika, okulezika, proksemika) kommunikativ elementlari AQSH va Britaniya madaniyatlari bilan taqqoslandi. Zamonaviy ingliz tili leksikasi (sleng, abbreviaturalar, metaforalar, loanwords) pragmatik jihatdan oʻrganildi. Pragmalıngvodidaktik yondashuv asosida innovatsion texnologiyalar (autentik diskurs tahlili, rolli oʻyinlar, kontrastli tahlil, loyiha usuli) taqdim etildi.

Ключевые слова: межкультурная компетенция, прагматическая компетенция, лексическая компетенция, прагмалингводидактика, креативные модули, невербальная коммуникация, аутентичные материалы, английский сленг.

Резюме. В исследовании были сопоставлены вербальные (поговорки, родовая номенклатура) и невербальные (кинезика, окулезика, проксемика) коммуникативные элементы каракалпакского народа с культурами США и Великобритании. Лексика современного английского языка (сленг, аббревиатуры, метафоры, заимствования) была изучена с прагматической точки зрения. На основе прагмалингводидактического подхода были предложены инновационные технологии (анализ аутентичного дискурса, ролевые игры, контрастный анализ, проектный метод).

Key words: intercultural competence, pragmatic competence, lexical competence, pragmalınguodidactics, creative modules, nonverbal communication, authentic materials, English slang.

Summary. The study compared verbal (proverbs, clan nomenclature) and non-verbal communicative elements of the Karakalpak people with the American and British cultures. The lexicon of modern English (slang, abbreviations, metaphors, borrowings) has been studied from a pragmatic perspective. Based on the pragmalınguodidactic approach, innovative technologies (authentic discourse analysis, role-playing games, contrast analysis, project method) were proposed.

Kirisiw. Jahán bilimlendiriw sistemasında mádeniyatlararalıq baylanis kompetenciyası studentlerdiń kásiplik tayarlanıwınıń tiykarǵı komponentine aylandı. Globalizaciya hám multikultural orta jaǵdaylarında til úyreniw tek grammatikalıq qalıpler menen sheklenbey, al mádeniy túsiniw, pragmatikalıq isenimlilik hám mediatorlıq qábiletin talap etedi. YUNESKO Education 2030 Incheon deklaraciyasında [4] kórsetilgenindey, bilimlendiriwde dóretiwshilik, sın pikirlew, birge islesiw hám mádeniy túsiniwshilik rawajlandırıw baslı wazıypa bolıp tabıladı. Bul hújjetke bilimniń bekkem tiykarına iye bolıw, dóretiwshilik hám sın pikirlewdi rawajlandırıw, birge islesiw qábiletlerin hám qızıǵıwshılıqların kúsheytıw maqsetleri belgilengen.

Ásirese, AQSh (Michigan universiteti), Germaniya (Bonn universiteti), Britaniya (Oksford universiteti), Franciya (Strasburg) hám Ózbekstan (Tashkent mámleketlik jáhán tilleri universiteti) sıyaqlı mákemelerde CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) negizinde integrativ usıllar arqalı studentlerdiń lingvopragmatikalıq, diskursiv hám sociolingvistikalıq qábiletleri rawajlandırılmaqta. CEFR Companion Volume [2] plurilingual hám pluricultural kompetenciyanı, mediation qábiletin hám onlayn qarım-qatnastı qosıw arqalı til oqıtıw mazmunın keńeytedi.

Byram [1]) modeline muwapıq, mádeniyatlararalıq baylanis kompetenciyası qızıǵıwshılıq, húrmet (attitudes), mádeniy bilim (knowledge), talqılaw hám qábilet (skills) hám kritikalıq mádeniy sana (critical cultural awareness) komponentlerinden turadı. Biziń izertlewimizde mádeniyatlararalıq baylanis paradıgması sheńberinde pragmatikalıq, leksikalıq hám naverbal kompetenciyalardıń integraciyası talqılanadı.

Metodlar. Izertlewde tómendegishe kompleksli, integrativ metodlar qollanıldı.

1. Xalıqaralıq hám milliy ilimiy ádebiyattıń sistemalıq analiz hám sintezi sıyaqlı teoriyalıq bazası.

2. Qaraqalpaq xalqınıń verbal (naqıl-maqallar, ruw-qáwim atları, júrekke qol qoyıw) hám naverbal (kinesika – qol uslasıw, iyin qushaqlaw; okulezika – kóz baylanısı; proksemika – keńislik) elementleriniń basqa mádeniyatlar menen salıstırılıwı kibi salıstırmalı-kulturologiyalıq usıl.

3. Inglis tilindegi social media, film, podcast hám real diskurslar (YouTube, TED Talks, Twitter/X postları) sıyaqlı autentik materiallar analizi.

- Rolli oyınlar (situation-based role-play): 20+ scenariy (mádeniyatlararalıq túsinewshilik jaǵdayları).

- Ózbek/Qaraqalpaq – Inglis/AQSh mádeniy kontekstlerinde birdey jaǵdaylardı salıstırıw kibi kontrastlı talqılaw:

- Studentler toparlarda “Mádeniyatlararalıq qollanba” yamasa “Jaslar slengi sózligi” jaratıw siyaqlı joybar usılı:

- tiplik qátelelerdi (bro, dude, ghosting) talqılaw kibi Pragmatic failure correction shınıǵıwları siyaqlı empirikalıq analizler islep shıǵıldı.

Bahalaw quralları sıpatında Pre-test / Post-test (pragmatikalıq kompetenciya shkalası), anketa, student joybarlarınıń rubrikası, video-talqılaw texnologiyalarınan paydalanıldı.

Nátiyjeler

1. Studentler sleng hám idiomalardı durıs kontekste qollanıw qábiletin rawajlandırıwshı pragmatikalıq kompetenciyanıń ósiwi.

2. Metaforalıq hám ironiyalıq sleng (e.g., “ghost”, “roast”) talqılanganda túsiniw dárejesi óskenligi hám Loanwords hám abbreviaturalar (LOL, BRB) pragmatikalıq júgi anıqlawshı leksikalıq kompetenciyanıń rawajlanıwı.

3. Qaraqalpaq mádeniyatında kózdi tómén túsiriw – húrmet belgisi (joqarı iyerarxiya). AQSh mádeniyatında – isenimlik belgisi. Thumbs-up – universal, biraq Jaqın Shıǵısta qáwip mánisin beriwshı naverbal komponentlerdiń rawajlanıwı.

4. Rolli oynılar hám autentik diskurs analizi pedagogikalıq texnologiyalar nátiyjesin kórsetti.

Dodalaw. Alınǵan nátiyjeler xalıqaralıq tájiriye menen sáykes kelip, kreativ moduller studentlerde tek lingvistikalıq emes, al mádeniy hám pragmatikalıq mediatorlıq qábiletin qalıplestiriwge tiykar bolıwı múmkinligin kórsetti [1]. Qaraqalpaq mádeniyatınıń kollektivizm hám húrmetke tiykarlangan naverbal elementleri basqa mádeniyatlar menen integraciyanıwı túsiniwdi arttırı aladı, biraq olardıń konteksti rawajlandırılmasa, túsinewshilikke alıp keliwi múmkin. Sol sebepli, kreativ modullerdi tayarlawda araqlapq mádeniy kórip-shınıǵıwların basqa mádeniyatlardıń naverbal belgileri menen salıstırıwǵa ayrıqsha itibar beriw kerek.

Pragmalingvodicikalıq qatnas negizinde zamanagóy leksika oqıtılıwı studentlerde pragmatikalıq qáwiplerdi aldınnan seziw kónlikpesin rawajlandıradı. Bul qatnas arqalı studentler sózlik birliklerdiń tek mánisin emes, al olardıń qanday jaǵdayda, kimgе qaray, qanday intonaciya menen qollanılatuǵınlıǵın úyrenedi. Mısalı, «raxmet», «keshir», «múmkin» degen sózlerdiń pragmatikalıq núsqaların túrli mádeniy kontekste talqılaw studentlerde mádeniyatlararalıq kommunikaciya qáwipsiz hám nátiyjeli qatnasıwǵa járdem beredi.

Ádebiyatlar

1. Byram M. Teaching and assessing intercultural communicative competence. Multilingual Matters. 1997.
2. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Companion volume. Strasbourg. 2020.
3. Гак В.Г. Язык как форма самовыражения народа. – Москва: «Наука». 2000.
4. Incheon Declaration. Education 2030. UNESCO. 2015.
5. Istamova D.S. Bo‘lajak o‘qituvchilarning pragmatik kompetensiyasini rivojlantirish texnologiyasi (PhD diss.). – Navoiy, 2023.
6. Jumanazarov U.U. Lingvistik kompetenciyanı rivojlantirish (DSc diss.). – Jizzax: 2021.
7. Lazar I. Incorporating intercultural communicative competence in language teacher education. ECML. 2003.
8. Sakbaeva V.V. Pragmatik kompetensiyalardi rivojlantirish metodikasi (PhD diss.). – Toshkent: 2025.
9. Xu H. A comprehensive review of intercultural communicative competence. Cogent Education, 2025.
10. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка. – Москва: «Высшая школа», 1989.

Bul zerttew nátiyjeleri Qaraqalpaqstan joqarı oqıw ornlarında shet til oqıtıw sistemasına bir qatar usınıslar beredi:

- kreativ modullerdiń mazmunın mádeniy mediatorlıqqa baǵdarlaw;

- pragmalingvodicikalıq materiallardıń kompleksin tayarlaw;

- studentlerdiń mádeniyatlararalıq baylanıs qábiletlerin bahalawdıń innovaciyalıq usılların engiziw.

Ulıwmalastırıp aytqanda, shet til oqıtıw procesinde kreativ hám pragmatikalıq tiykarǵı moduller qaraqalpaq jasların globalıq dúnyada óz mádeniyatın saqlap qalıwǵa hám basqa mádeniyatlar menen dialog hám báseki jasaw qábiletli shaxs retinde qalıplestiriwge tiykar boladı. Bul baǵıttaǵı izertlewlerdi dawam ettiriw, onıń nátiyjelerin oqıw-qurallarına engiziw kelesi urpaqlarǵa mádeniyatlararalıq kommunikaciyaǵa tayarlawda úlken áhmiyetke iye.

Juwmaq. Filolog-studentlerdiń mádeniyatlararalıq baylanıs kompetenciyasın rawajlandırıwda kreativ moduller innovaciyalıq pedagogikalıq texnologiya sıpatında úlken áhmiyetke iye. Bul moduller studentlerge tek til materialların úyreniwdi emes, al mádeniy konteksti túsiniw, onı kreativ túrde qollanıwǵa, basqa mádeniyatlar menen dialog jasawǵa imkaniyat beredi. Pragmalingvodicikalıq, autentik hám salıstırılmalı usıllardı keńnen qollanıw YuNESKO - 2030 maqsetlerine (jámiyetlik ádililik, sapalı bilim beriw hám mádeniy strukturanı saqlaw) muwapıq kásiplik tayarlawǵa járdem beredi.

Atap aytqanda, kreativ moduller arqalı studentlerde mádeniy mediator rolin atqarıw qábileti qalıplese. Mısalı, qaraqalpaq folklorı hám naverbal kommunikaciya elementlerin inglıs yamasa basqa tillerdegi autentik materiallar menen salıstırıw studentlerge mádeniyatlararalıq túsiniktiń tereńligin arttıradı. Bul usıllar studentlerdiń pragmatikalıq sezgi kónlikpesin rawajlandırıp, real kommunikativ jaǵdaylarda qáwipsiz hám nátiyjeli qatnasıwǵa tayarlaydı.

Keleshek izertlewlerde bul modeldi basqa tillerge (mısalı, túrk, rus, nemec tilleri) hám onlayn formatqa keńnen engiziw usınıladı. Onlayn platformalarda kreativ modullerdi virtual mádeniy almasıw joybarları menen baylanıstırıw, xalıqaralıq studentlerdiń qatnasıwın támiyinlew múmkin. Sonday-aq, modeldiń nátiyjeliligini empirikalıq bahalaw ushın uzaq múddetli eksperimentler, studentlerdiń óz-ózin bahalawı hám portfoliolar sisteması engizilse, nátiyjeler anıǵıraq boladı.